

JAHON BANKI TOMONIDAN RAQAMLI IQTISODIYOTNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI

Shafqarova Xanifa Xudoyberdiyevna

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14044845>

ARTICLE INFO

Received: 1 st November 2024

Accepted: 4th November 2024

Published: 6th November 2024

KEYWORDS

Raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat, raqamlashtirish, electron hujjat, veb-iqtisodiyot.

ABSTRACT

Ushbu maqolada raqamlashtirish, raqamli iqtisodiyot, iqtisodiyot yo'nalishlari raqamli texnologiyalarning milliy iqtisodiyotga integratsiyalashuvi va bu orqali samaradorlikni oshirish, raqamli texnologiyalarni O'zbekiston iqtisodiyotiga transformatsiyalash imkoniyatlari ko'rsatib berilgan.

Jahon banking ta'rifiga ko'ra, raqamli iqtisodiyot AKTdan foydalanishga asoslangan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy munosabatlar tizimi sifatida tushuniladi.

Umuman olganda, raqamli iqtisodiyot raqamli texnologiyalar va ularning mahsulotlari va xizmatlarini yaratish, tarqatish va ulardan foydalanish bilan bog'liq. Vikipediya (erkin ensiklopediya) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli iqtisod (veb-iqtisod, Internet iqtisodiyoti, elektron iqtisodiyot) raqamli texnologiyalarga asoslangan iqtisodiy faoliyat bo'lib, elektron biznes va elektron tijorat bilan bog'liq va ular tomonidan ishlab chiqarilgan va sotiladigan raqamli tovarlar va xizmatlar. Raqamli iqtisodiyotning xizmatlari va tovarlari uchun hisob-kitoblar ko'pincha raqamli valyuta (elektron pul) tomonidan amalga oshiriladi. Raqamli iqtisodiyotning o'sishi butun iqtisodiyotga ta'sir qiladi. Ushbu sohaning iqtisodiyotning an'anaviy tarmoqlariga ta'siri davrlarini baholashga urinishlar mavjud. Shu bilan birga, sayyoramiz aholisining o'sishi va resurslarni safarbar qilish bilan elektron iqtisodiyot elektron savdo va xizmatlar bilan cheklanib qolmaydi, balki hayotning har bir jihatiga: sog'liqni saqlash, ta'lim, Internet-banking va boshqalarga ta'sir qiladi. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, raqamli iqtisodiyot-bu onlayn xizmatlar, elektron to'lovlar, internet-savdo va boshqalarni taqdim etish bo'yicha xizmatlarni o'z ichiga olgan raqamli kompyuter texnologiyalarini rivojlantirish bilan bevosita bog'liq bo'lgan faoliyat. Odatda raqamli iqtisodiyotning asosiy elementlari: elektron tijorat, internet-banking va elektron to'lovlar, kripto valyutasi va blokirovkalash, Internet-reklama va onlayn o'yinlar hisoblanadi.

«Raqamlashtirish» so'zi aslida yangi atama bo'lib, innovatsion boshqaruv va ish yuritish jarayoniga IT yechimlarning jalb etilishini, buning samarasi o'laroq esa internet buyumlardan tortib, elektron hukumatgacha bo'lgan barcha tizimlarda axborot texnologiyalarini qo'llashni ko'zda tutadi.

Ulkan maqsadlarga erishish uchun O'zbekiston raqamli texnologiyalar sohasidagi zarur ko'nikmalarga ega mutaxassislarni tayyorlash, kerakli IT va ofis infratuzilmasini rivojlantirish, IT sohasini rivojlantirish uchun qonunchilik normalarini va siyosatni ishlab chiqish,

shuningdek, xorijiy va mahalliy investorlarni ushbu sohaga jalb qilish uchun rag'batlar yaratishga e'tibor qaratishi kerak bo'ladi. O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotiga kiritilayotgan sarmoyalar ayni paytda ta'lim olmayotgan, professional tayyorgarlikdan o'tmagan va mehnat faoliyatida bo'lmagan yoshlar, jumladan, ayollar sonini qisqartirishga ham yordam berishi mumkin.

Jahon banki tomonidan qo'llab-quvvatlanoyatgan yangi loyiha O'zbekistonga ITES xizmatlari sohasidan iqtisodiy o'sish, yangi ish o'rinlari yaratish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish maqsadlarida foydalanishga yordam beradi. "Mamlakatning qishloq va chekka hududlarida istiqomat qiluvchi 30 yoshgacha bo'lgan minglab yoshlarni o'qitish maqsadini ko'zlagan ushbu loyiha Raqamli texnologiyalar vazirligi huzuridagi IT-Park tomonidan amalga oshiriladi. Loyiha doirasida ushbu tayyorlov kurslaridan o'tgan shaxslarni ishga oladigan ITES kompaniyalari uchun turli xil rag'batlar taqdim etiladi", - deya ta'kidlaydi Jahon bankining O'zbekistondagi vakolatxonasi rahbari Marko Mantovanelli. Kompaniyalarga o'z navbatida loyiha doirasidagi ishtirokchilarni ishga olishi uchun moddiy rag'batlar beriladi. O'zbekistonda xorijiy va mahalliy ITES kompaniyalari faoliyati uchun qulay shart-sharoitlarni ta'minlashda muhim o'rin tutgan normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqiladi. Yuqorida qayd etilgan loyiha chora-tadbirlari natijasida 240 ga yaqin yangi ITES kompaniyalari IT-Park rezidentlariga aylanadi va O'zbekistonda o'z faoliyatini boshlaydi.

Raqamli texnologiyalarning milliy iqtisodiyotga integratsiyalashuvi samaradorlikni oshirish, innovatsiyalarni joriy etish va yanada sifatli xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni yaxshilash yo'lini taklif etadi. O'zbekiston kabi davlatlar uchun raqamli infratuzilmani yaxshilash, kadrlar malakasini oshirish va me'yoriy-huquqiy bazani rivojlantirishga yo'naltirilgan strategik investitsiyalar raqamli iqtisodiyotning to'liq salohiyatini ochish uchun kalit hisoblanadi. Turli xalqaro tadqiqotlar va hisobotlarda keltirilgan misollar va ma'lumotlar hamda xorijiy mamlakatlar tajribasi uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarini amalga oshirish uchun raqamli innovatsiyalarni qabul qilish va moslashtirish, xalqaro tajribadan tegishli xulosa chiqarish va xatolarni takrorlamaslik muhimligini ko'rsatadi.

Jahon bankining hisobotiga ko'ra, raqamli iqtisodiyot salohiyatining faqat bir qismidan foydalanayotgan O'zbekistonda raqamli investitsiyalarning iqtisodiy va ijtimoiy natijalarni yaxshilashdagi rolini oshirishga alohida e'tibor qaratish lozim. O'zbekiston o'zining raqamli salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishi uchun raqamli infratuzilmaga strategik sarmoya va innovatsiyalar, ko'nikmalar yaratishi va sohani tartibga solishi zarur. O'zbekistonda strategik tashabbuslar orqali iqtisodiyot va jamiyatni modernizatsiya qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanishga qaratilgan siyosatga tayangan holda raqamli transformatsiya bo'yicha kompleks chora-tadbirlar faol amalga oshirilmoqda. Mamlakat sa'y-harakatlari asosini "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi tashkil etadi, bu mamlakat kelajagini raqamli iqtisodiyot sifatida rivojlantirishga yo'naltirilgan uzoq muddatli rejadir. Ushbu strategiya uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" bilan qo'llab-quvvatlanadi, bunda hukumatning milliy taraqqiyotning asosiy elementi sifatida raqamlashtirishga asoslanganligini ta'kidlanadi. "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasining asosiy yo'nalishlari raqamli infratuzilmani, elektron hukumatni, raqamli iqtisodiyotni, milliy IT sektorini va axborot texnologiyalari sohasidagi ta'limni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Strategiya 1000 ta xorijiy IT-kompaniyalarni jalb qilish va 10 yil ichida IT sohasida 300 000 yosh mutaxassislar uchun ish o'rinlari yaratish orqali yillik IT eksportini 5 milliard dollarga yetkazish orqali O'zbekistonni Markaziy Osiyoda "IT xab"ga aylantirishga qaratilgan.

Yuqorida aytib o'tilganlardan O'zbekistonda raqamli banklarni shakllantirishga ta'sir qiluvchi bir qator omillar mavjud. Albatta, bir qator muammolar va bunday banklarning shakllanishi

Internet bilan bog'liq, chunki ko'plab yangi texnologiyalar va innovatsiyalar, shuningdek, banklar tomonidan yaratilayotgan qulayliklar hali ham raqamli iqtisodiyotning ostonasida.

Raqamli bankga o'tish mamlakat banklari uchun muammo bo'lmaydi. To'lov tizimida moliyaviy va to'lov vositalarining yangi shakllari (moslashuvchanligi) paydo bo'ladi, shuningdek, raqamli muhitda sodir etilgan harakatlarga ishonchni ta'minlash masalalari keskinlashadi. Ilmiy va texnologik taraqqiyotning jadal o'sishi va yangi axborot texnologiyalari bankning jozibadorligini umumiy baholashga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqa afzalliklari Jahon banki 2016 yilgi "raqamli dividendlar" ni ko'rib chiqadi:

- mehnat unumdorligini oshirish;
- kompaniyalarning raqobatbardoshligini oshirish;
- ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish;
- yangi ish o'rinlari yaratish;
- qashshoqlik va ijtimoiy tengsizlikni bartaraf etish va bu raqamli iqtisod bizning hayotimizga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatayotgani, oddiy foydalanuvchilarga juda ko'p imkoniyatlar yaratib, bozorning imkoniyatlarini kengaytirishning bir necha misollari.

Xulosa qilib aytganga, har bir mamlakat rivojlanishi uchun yangi-yangi o'zgarishlar, g'oyalar, vaqti-vaqti bilan o'zgarib turadigan yangicha tartiblar bo'lishi lozim. Mamlakatimiz taraqqiyotining istiqboli ham raqamli iqtisodiyot rivojlanishi va raqamli texnologiyalarning qamrov darajasiga tayanadi. Raqamli iqtisodiyot jamoat manfaatlarida ishlashi uchun u inklyuziv bo'lishi kerak. Yangi texnologiyalar muqarrar ravishda mehnat bozoridagi sezilarli o'zgarishlar, jumladan, ayrim tarmoqlarda ish o'rinlarini qisqartirish va boshqalarida keng miqyosda yangi imkoniyatlar yaratish bilan bog'liq. Raqamli iqtisodiyot turli xil yangi bilim va ko'nikmalarni, sezilarli darajada yangi ijtimoiy himoya choralari talab qiladi. Shu bilan birga, ta'limni rivojlantirish, shuningdek, umrbod ta'lim xizmatlaridan umumiy foydalanish imkoniyatini ta'minlash uchun katta mablag' talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hyun Jee Park and Sang Ok Choi. Digital Innovation Adoption and Its Economic Impact Focused on Path Analysis at National Level. Journal of Open Innovation: Technology, Market and Complexity. URL: <https://www.mdpi.com/2199-8531/5/3/56>
2. World Bank to Support Uzbekistan in Developing the Digital Economy and Creating New Jobs in the Information Technology Sector. THE WORLD BANK. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/11/30/world-bank-to-supportuzbekistan-in-developing-the-digital-economy-and-creating-new-jobs-in-the-it-sector>
3. Uzbekistan on the path of digitalization: achievements and plans. By Diplomat Magazine. 2022. Farrukh Khakimov, Head of Department at the Development Strategy Center.
4. [file:///C:/Users/User/Downloads/133%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/133%20(1).pdf)